

sint. Hæc tamen responsio Leibnitii, ac Wolfii non placuit aliis recentioribus *optimismi* defensoribus: manifestum quippe videtur absurdum, absolute impossibile non esse, & principio rationis sufficientis repugnare. Itaque dicunt esse discernibilia, & simul indiscernibilia; ab hacque pugna deducunt intrinsecam impossibilitatem. Quare ut rem ulterius promoveamus, sit

231 Positio 2. Duo entia perfecte similia adhuc essent invicem discernibilia. Prob. Distinctio ipsa numerica qualitatum, seu constitutivorum satis est ad discernendum unum individuum ab alio; ab his enim *individuat* (78) seu distinctio numerica desumitur: ergo etiamsi perfecte similia forent, discerni possent. Prob. ant. Si numerice distincta sunt, diversa loca occupant; ab infinitis etiam externis relationibus cum aliis entibus ex sola diversitate loci nascentibus unum ab altero discerni potest: numerus ipse dualis nota esset sufficiens, qua notio utriusque separatè concipi possit.

232 Confirm. Divina mens intuitivè videt rerum essentias: ergo ipsi dualitas earumdem, etiamsi in omnibus perfecte conveniant, sufficit ad discernendum alteram ab altera. Fac, te videre objectum, cujus nota characteristicæ e memoria prorsus exciderint, aut quia tempus diuturnum elapsum fuit a primo ejus aspectu; aut quia ab aliis incurrentibus ideis omnino deletæ sunt, puta turrim, ædificium, lapidem, cujus nota sensibiliter non variantur. Poterisne ejusdem notionem distinctam bis formare? Cur igitur Deus ideam claram, ac distinctam duorum entium perfecte similiarum habere, atque ea intuitivè distinguere non poterit? Sanè in casu præfato mens humana duas notiones format, quarum una alterius non est excitatio, sed prorsus nova objecti ejusdem perceptio est, quæ tamen perceptionis duorum objectorum vicem in mente gerunt; ac veluti duo objecta distincta concipit, quod unum, atque idem est. Poterit igitur divina mens infinita perspicuitate objecta contemplans ab eorum dualitate perfectissimè, ac sine ulla confusione discernere.

233 Schol. Hic, ut sæpe alias, imbecillitatem nostram ad Deum transferimus, atque ex modo nostro concipiendi argumentum sumimus penitissima rerum principia, atque arcana eudendi. Suspicionem meam confirmat Wolfius (Ont. §. 246). Quam Leibnitius in hortu, præsentis Sophia Electricæ, ea de re verba faceret, vir quidam nobilis existimabat, posse facili negotio reperiri duo folia similia, quorum aded unum ab altero discerni non posset. Enimverò quantumcumque adhiberet studium in foliis istiusmodi conquærendis, multo tamen tempore nihil agebat. Si granula minoris avenæ, quæ pulvisculos rectius dixeris ob exilitatem

rem suam, microscopio subjicias; tantum in his discriminis deprehendi, ut de similibus unquam reperiendis desperes. Hoc quidem infinitam Dei fecunditatem, ac sapientiam probat; duo tamen perfecte similia dari non posse, minimè probat. Composita hujusmodi, e penè infinitis substantiæ modificatis particulis coalescentia in sensus nostros incurrunt, in quibus haud difficile est varietatem notare. Et notaverant hoc quidem Stoici, nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius, nullum granum (Cic. in Lucul.): quod tamen etsi credibile Tullio non videatur; ad rem tamen nostram parum refert concedere, quum nulla sit deductio (Log. 186), quæ e particularibus ad universale concludit. Deducimus tamen, ab his ideis ad ideas indiscernibilium facile patere transitum: quod videtur Leibnitio contigisse.

234 Obijciunt 1. Si quo entia similia ponantur, etiam in eodem loco constituenda forent, quum non sit ratio sufficiens, cur hoc, & non aliud sit in tali loco: ergo. R. neg. ant. cum adjuncta prob. dualitas ipsa talium entium est ratio sufficientissima, ob quam in diversis locis collocentur. Instant. Ergo jam non sunt prorsus similia, quum ab ipsa loci relatione discernantur. R. neg. consequentias. Locus, res omnino extrinseca enti, quæstioni solvendæ impar omnino est. Quid si Deus hujusmodi entia compenetraret? Negabis, hoc posse Deum facere? Non puto. Duo igitur distincta, in unum abirent, atque illorum distinctio in identitatem transiret. Aut igitur compenetrari corpora posse negabis, aut e locorum diversitate discernibilitas petenda non est. Scio Ant. Genuesem Met. tom. 1. prop. 61. duas substantias extensas compenetrari non posse, quin in unam abeant, asserere. Verum hæc propositio in maximas incurrit difficultates Eucharistiæ, ac miraculorum Christi et sepulchro resurgentis, cænaculum januis clausis ingredientis &c. Deinde si substantiæ inextensæ, ut spiritus, idem punctum spatii occupare queunt; cur in extensis id accidere nequeat, satis non video.

235 Obji. 2. Unitatem Dei demonstrant ex eo, quod si duo entia infinita haberent easdem perfectiones, essent unum, idemque ens (111): ergo & duobus entibus finitis idem contingeret. R. dist. ant. easdem numero perfectiones conc. ant. numero diversas, neg. relege citatum art. in quo explanata est hæc demonstratio, ibique notabis, supponi potius, posse esse similia, atque easdem perfectiones continere; quod postea in absurdum deducit, perfectionem unam in altero contineri, & non contineri.

236 Obji. 3. Si duo entia essent prorsus similia, nulla adesset Deo ratio, cur unum præ alio eligeret ad existen-

stendum: ergo esset possibile, ut supponitur; & non posset existere, quod contradictionis principio adversatur. *Neg. ant.* ratio sufficiens est ipsa dualitas utriusque objecti, quæ divinæ notioni responderet: est etiam voluntas libera Creatoris, a nulla extrinseca entis qualitate se determinans ad statuendum, quid actura sit. Ineptum enim est homuncionem Deo præstitueri velle rationem moventem, sive ut ajunt, *motivum* ad concipiendos voluntatis suæ actus: *Quis enim novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Sanè asserere cum Leibnitio (in Prin. Phil. ad Prin. Eug. §. 55.) *ex infinitis mundis possibilibus, qui sunt in ideis Dei, non nisi unum posse existere, esseque necesse dari rationem sufficientem electionis divinæ, quæ Deum ad unum potius quam ad alium determinet: hanc rationem non posse esse sitam nisi in gradibus perfectionis, quam hi mundi continent;* supponit Deum a bonitate creata ad suas operationes moveri; quod quam rectè dici possit, etiamsi nos bardos pronunciet Wolfius, concipere haud posse fatemur.

237 Positio 3. *Mundus optimus non est in sensu a Leibnitio asserto.* Prob. Jam ostensum est, Ens necessarium, utpote infinitum, omnes perfectiones includere (127); at si mundus optimus est, includit omnes perfectiones: ergo erit Ens necessarium, a se infinitum, cet. *Prob. min.* Si mundus optimus est, omnes alios posibles perfectione excedit: enimverò Leibnitio teste mundi posibles infiniti sunt (236), atque ex ejus principiis, crescente in infinitum eorumdem perfectione; quippe duo æquales non existunt: ergo præsens continet omnium possibilem perfectionem, illamque excedit.

138 Confirm. Entis necessarii potentia est infinita (126): sed virtus infinita exhauriri non potest per productionem effectus finiti: ergo mundi productio exhaurire Dei virtutem non valet. Verum si alium mundum neque æqualem, neque meliorem potest creare, virtus ejus exhausta manet, ut manifestum est. Dices Dei potentiam infinitos mundos posse creare, ejus tamen sapientiam eligere nulum ex ipsis posse: quippe ageret tum sine ratione sufficiente. At jam supra indicatum fuit, vel *optimi* defensores hanc Leibnitii, ac Wolfii responsionem improbase; absurdum quippe est, effectum aliquem uni attributo divino opponi, alteri non item. Posset enim sustineri, Deum considerata omnipotentia peccare posse, aut chimeram producere; quod tamen ab ejus sanctitate aut sapientia perpetrare prohibetur. Jam si dicas, potentiam in Deo nullam ad impossibile existere; neque exhauriri eo quod ad impossibilia non extendatur: insisto; ergo virtus infinita tota exeritur in productione effectus finiti, illiusque

que mensura est finitus productionum numerus: aut supponis mundum infinitum, aut finitam Dei potentiam: quæ omnia absurda esse, nemo non videt.

239 Prob. 2. In casu prædicto mundus est ens necessarium: Deus enim neque alium educere, neque ab istius productione cessare valet: quænam igitur est necessitas, si ista non est? 2. Libertatem etiam a Deo omnino profligari ab hypothese optimi, propter rationem præcedentem planum est: qui liber esse potuit Deus, quum absoluta necessitate ad id adigitur, quod operari decernit? 3. Libertas etiam humana corrui ex prædictis optimi principiis. Nam voluntas inter rationes moventes, si æquales supponantur, se determinare non potest; æquilibrio rationum, seu *motivorum* deficiente, semper in partem præponderantem inclinare, eamque præferre, atque eligere tenetur: ergo nunquam aderit in voluntate indifferentia illa ad libertatem requisita.

240 Argum. 1. Deus omnia operatur perfectissimo modo: ergo & id, quod operatur, perfectissimum esse in suo genere oportet. *R. 1. argum. retorquendo.* Deus omnia perfectissimo modo cognoscit: at actiones peccaminosas cognoscit: ergo hæ perfectissimæ sunt. 2. *Dist. cons.* perfectissimum est ex parte divinæ actionis, *conc. cons.* ex parte effectus, *neg. cons.* vel terminis in schola usitatis *subjectivè* perfectissimum, non *objectivè* esse adversariis concedimus, quod & ipsi in cognitionis divinæ exemplo, quod modò attulimus, dicere tenentur.

241 Argum. 2. Debet assignari ratio sufficiens molitionis hujus mundi: at hæc in ejus perfectione sita esse debet, ergo. *Prob. min.* Deus imperfectè ageret minus bonum majori præferendo: quod etiam in homine eligente manifestum est: ergo si prætulit, ratio fuit ejus perfectio. *R. dist. maj.* debet assignari ratio *intrinsicæ* Deo, *conc. maj.* ipsi extrinseca, *neg. & neg. min.* ad cujus *prob. dist. ant.* præferendo iudicio, ut ita loquar, *æstimationis, conc. electionis, neg.* ad similitudinem ab electione hominis petitam, dico æquè etiam de ipso dicendum, plerumque minus bonum majori antepone, atque optimè agere, si minus bonum ad sibi præstitutum finem magis conducatur. In hoc etiam sensu mundus hic optimus est; nimirum ad finem, quem sibi Deus in ejus molitione præfixit, optimè congruit; & hic mundus si quis alius, ad hunc finem omnium extat præstantissimus.

242 Inst. Deus optima media eligere debet ad finem optimum assequendum: sed hic mundus medium fuit electum ad divinam gloriam promovendam: ergo optimum est. *R. dist. maj.* optima *relativè* media &c. *conc. maj. absolutè, neg.* Dices: malum morale in nullo sensu Deus

amplecti valet: ergo neque minus bonum præ majore. R. *neg. cons.* primum cum Dei infinita sanctitudine pugnat, alterum, quod minus bonum, suo tamen fini congruentissimum seligat, nullam arguit imperfectionem, imò necessarium est, hoc in ejus esse potestate, qui infinite liber, ac se ipso beatissimus sit. Quæ ut clariora fiant,

243 *Perfectio*, in toto præsertim morali, ab ordine (67), partium consensione, fine, seu scopo maximè desumatur, oportet. Imperfectio, aut *realis* est, aut *apparens*. Postrema hæc illa dicitur, quæ etiamsi in se spectata talis sit, relatè ad finem, ad quem dirigitur, talis non est: vestis lanea crassior in se considerata deterior est; at relata ad arcendum frigus, magis alia subtiliore congruit. Imperfectio *realis* est, quæ tam in se, quam relatè ad finem deterior existit: sic claudicare imperfectio est omni sensu consideratum. *Principium* perfectionis desumitur a fine, ad quem diriguntur ea, quæ in re existunt. Unde si principium hoc unicum est, perfectio erit *simplex*: composita si plura habeat principia, quæ invicem consentiant: horum autem principiorum temperatio dat *normam* perfectionis.

244 In perfectione composita sæpius contingit *principia* inter se configere. Conflictus hic, sive *collisio*, ut alii vocant, sæpe obligat, ut unum ex principis perfectionis deseratur, altero prælato: qui casus *exceptio* est quædam *regula normalis* perfectionem constituentis. Ex. gr. Natura ducit ad bonum appetendum, malum declinandum: en unum ex principis perfectionis, quod a fine conservationis propriæ desumitur. Sæpius tamen occurrit, bona quædam declinare, mala incurrentia amplecti; ut in conflictu boni delectabilis, ac mali impendentis, puta vitæ conservandæ, ne fides, aut conscientia deseratur; prius declinetur, posterius eligatur.

245 Corol. Hujusmodi *exceptiones* locum tantum habent in perfectione composita: in simplici enim unico existente principio (243), conflictio nulla occurrit, quæ ad exceptionem cogat, alterum alteri præponendo. In composita vero, quo plura sunt principia, plures etiam exceptiones accidant, necesse est.

246 Schol. Perfectio hætenus explicata non incongruè definiri posse videtur, consensus principiorum ad statutum finem assequendum. Porò consensus deduci potest vel a priori, vel a posteriori. Quando, inspecta natura rei, ex ea deducimus normam perfectionis, quam habere debet, sive consensum principiorum; a priori inserimus perfectionem ipsi convenientem. Quæ si ab effectibus animadversis, alio aliis comparando, ac tentando, principiorum convenientiam percipimus, a posteriori deducimus.

Ar-

Artifices a priori in artefactis perfectionem machinantur: naturæ contemplatores a posteriori arcana ipsius rimari nituntur.

247 Positio 4. *Mundus in sensu hætenus expositio perfectus est*. Prob. Ens necessarium, hujus mundi artifex, infinite perfectum est omni genere perfectionis (127); talis autem non esset, si opus condidisset, cujus principia haudquaquam consentirent ad finem sibi præstitutum, ut in nostris artificibus exemplum capere licet, quos ignorantia damnamus, dum artefacta, ad finem incongrua, machinantur: ergo ejus opus in suo genere perfectum est. Pulchrè Lucilius in 2. de Nat. Deor. c. 34. *Doceat ergo aliquis potuisse melius: & si quis corrigere aliquid volet, aut deterius faciet, aut id, quod fieri non potest, desiderabit. Quod si omnes mundi partes ita constituta sunt, ut neque ad usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores &c.*

248 Schol. Perfectionem mundi a posteriori deducere non possumus; saltem demonstratione omnibus numeris absoluta: ad hoc siquidem opus esset principia omnia mundanæ perfectionis ab effectis scrutari, quod non solum est operosum valdè, atque imbecillitatem humanam prorsus excedens, verum etiam mentem omnia creatâ completentem extra terrarum orbem exposceret. Quis enim consensum omnium principiorum in eundem finem ab inspectione effectuum demonstrare valeat, nisi omnia tam successiva quam simultanea, eorumque nexum, & conspirationem ad finem penitus introspexerit?

249 Objiciunt 1. In universo hoc illa ad eundem finem conspiratio, in quo perfectionem ejus sitam esse contendimus, non apparet. Quis enim nexus communis deprehenditur inter habitatores non solum planetarum systematis solaris, quos aliquam nobiscum communionem habere, videri posset, verum inter entia in aliis stellarum fixarum planetis degentia, ac nos toto cælo ab ipsis remotos? R. Etiamsi nullum aliud vinculum interesset, quam manifestatio gloriæ Conditoris, hoc unum sufficeret ad asserendum omnia principia perfectionis in ipso contenta ad unum finem collineare; adedque perfectam esse in suo genere universitatem, ostendere. Vinculum autem interveniens nos inter, atque alia mundana entia extra nos collocata, noverit ille, qui hujusmodi spatia percurrit. Præter generalem verò manifestationis attributorum supremi Conditoris, quemdam etiam physicum nexum intercedere, suspicari licet, ex ipsa corporum catenatione, quam in systemate solari luculenter animadvertimus. Addi etiam posset, plura, quæ obscuritate sunt involuta naturæ, neque ratio sufficiens, cur ita fiant, hætenus investigari

po-

potuit, fortasse in hoc arcano nexu illam habere, ipsamque reperiemus, quum, soluto velamine corporis, alia 2 sensibus remota contemplari fas erit.

250 Objic. 2. Mundus plurima entia imperfectissima complectitur, ut monstra, animalia manca, debilia, peccata, cetera: ergo perfectus non est. R. *dist. cons.* perfectus absolute non est, *conc. cons.* in suo genere, *neg.* vide dicta art. 244. Perfectionem compositam aliquas exceptiones pati posse, easque esse imperfectiones apparentes (243), indubium est; eas tamen neutiquam ad finem principalem seu ultimum (159) conducere, demonstrare oporteret, ut consequentia legitima censeretur. Quæ in exemplum adducuntur, alibi locum habent, quum de attributis Dei in ultima Dissert. sermo peculiaris recurret.

251 Schol. Nonnulli hic agitare solent questionem de unitate, atque extensione mundi. Quod ad primam tractationem attinet, mihi quidem superflua videtur: quæcumque enim entia a Deo in universitate rerum condita supponantur, certum est ad unum finem conspirare. Velle autem definire numerum, supremum stultitiæ gradum attingeret quidem certè. Quocirca semper tenendum est, universum, non nisi unum esse posse: hoc enim nomen comprehendit omnia, quæ Deus creavit; extra quæ alia existere fatuum esset affirmare. Mundum autem esse universitatem hanc rerum, apud omnes in confesso est. Quæstio igitur de unitate mundi omnino vacua sensus est judicanda; nam ut ait Balbus in Cicerone, *nihil est in omni mundo, quod non pars universi sit.* Lib. 1. de Nat. Deor. Jam si extensionem universi quis indagare velit, respondebimus, profectio instituta per omnes ejus regiones, hoc demum investigari posse: intetea ignorantem nostram fateamur, oportet: turpe enim est affirmare, quod nescias. Hoc unum sine ulla hæsitatione asserere possumus; quæcumque demum sit extensio universi, tandem aliquando ad *monia mundi*, ut vocabat Lucretius, deveniendum esse: aliter enim mundus infinitus foret.

CAPUT QUARTUM.

Metaphysica corporum notio.

252 Quidquid in rerum universitate sensus nostros quoquo modo afficere valet, *corpus* vocamus: substantiam nimirum, seu materiam, mediis sensibilibus suis modificationibus sese nobis patefacientem, quæque in abstracta sua essentia perinde nobis insensibilis est, ac substantia spiritalis. Modificationes hujusmodi præsertim a particularum

materiæ conjunctione proveniunt; diversa scilicet positione, distantia, cohæsiōe, cet.

253 Corol. 1. Corpus igitur ens compositum existit (84); neque substantia materialis abstractè considerata corpus dici potest, nisi composita sit, ac partibus coagmentata, ut sensus afficere queat. Omnia autem, quæ de composito dicta sunt (ibid. & seq.), corpori maxime conveniunt.

254 Corol. 2. Substantiæ materialis particula, seu punctum, siqua extat in natura solitaria, corpus dici non potest. Illa quippe simplex est, corpus verò compositum. Ceterum ea corpora, quæ magis ad illam materiæ simplicitatem accedunt, simplicitatem majorem affectare videntur; atque ab ea fortasse insensibilitas quorundam corporum provenit, puta aeris, ignis puri &c.

255 Quatuor in corporibus qualitates præsertim advertimus: impenetrabilitatem, extensionem, divisibilitatem, mobilitatem. Corpus impenetrabile dicimus, eo quod e loco suo alterum arceat, neque ulla vi fieri potest, ut duo corpora ad eundem locum adigantur, ita ut utrumque perfectè illum occupet. Siqua sunt, quæ nobis appareant invicem penetrari, ut *mercurius*, seu phylargyrum cum auro vel argento, hæc per poros transmeatio est, non compenetratio; quam in sua notione involvere particularum utriusque corporis in eodem loci puncto existentiam, inter sanctiones philosophicas habetur.

256 Corol. 1. Omne igitur corpus aliud corpus e loco, quem occupat, excludit; omnes ejusdem corporis partes se invicem e loco, quem complent, alias alium occupantes arcant. *Elementa* corporum (sic primigenias particulas appellare licet, quod sint initia compositionis) ita sunt in natura disposita, ut unum elementum alterius locum non occupet. *Soliditas* hujusmodi proprietas dici consuevit: atque aded omne corpus *solidum* est. Soliditas in hoc sensu cum fluiditate non pugnat: fluida enim æquè compenetrantur, ac dura corpora resistunt.

257 Corol. 2. Quod vis ex his elementis, quum simplex sit (85), unicum dumtaxat loci punctum occupat; ac proinde inextensum est. Nam si duo ejus puncta occuparet, esset dividuum, parte una uni puncto, altera alteri respondente. Aut enim duo puncta in loco non sunt, ut supponitur; aut si ea elementum replet, in duas partes discerni posse clarum est, quarum qualibet loci puncto cullibet respondeat. Ab hac proprietate extensio corporum sumitur.

258 Corol. 3. Omne corpus dividuum est. Elementa siquidem materiæ quemadmodum junguntur, sic & separari possunt; semper enim distincta, ac diversi loci pun-

punctis respondentia manent post conjunctionem: ergo dividi, ac disjungi invicem possunt. Proprietas hæc *sætilitas* vocari solet.

259 Corol. 4. Quoniam corpora dividua sunt, erunt & mobilia: nam separatio partium fieri non potest sine mutatione loci: mutatio autem loci motum importat (185): mobilia igitur esse tam corpora, quam partes, atque elementa, ni experientia doceret, ratio concluderet.

260 Capacitatem hanc, sive aptitudinem ad motum, & quietem, *inertiam* corporum placet appellare: conatum vero, quem experimur in corpore ad retinendum statum motus, aut quietis, in quo sit, *vim inertie* voco. Notiones hujusmodi variant apud physicos, & metaphysicos, alii aliam notionem vi inertie tribuentes. Sed hæc ad physicam.

261 Schol. Suboriri posset dubium, num proprietates hæcenus expositæ sint essentielles corpori, an ab aliqua lege Creatoris omnino corpori extrinseca tantum proveniant? Sane nulla metaphysica ratio unum præ altero suadere videtur. Soliditatem, extensionem, mobilitatem, quod attinet, non aded essentielles concipiuntur, ut in alia rerum serie ipsis non constare corpora intelligi nequeant. Fortasse alia etiam qualitates primariæ cognosci possent, si ad intima substantiæ corporeæ attributa perscrutanda accedere liceret. Pauca enim eaque ab effectibus deducta cognoscimus, sensuum hebetudinem causantes, aut eorundem paucitatem; quæ si auferrentur, plurimis cognitionibus mens nostrâ ditesceret. Ad præsentem tamen statum minimè divitias hujusmodi conducere, non solum generale illud principium, sapientissimum naturæ Auctorem ita expedire judicasse, verum etiam nocumenta, quæ ex hac suppellectili nobis redundarent, abundè persuadent. Perspicacior quidem oculorum acies, aurium acutior sensitio, sensibiliores aliorum sensuum fibræ intolerandum nobis redderent orbis nostri domicilium: quod ex analogia ad majorem sensuum numerum transferre quisque poterit, prout alterius sensus naturam excogitare placuerit.

262 Schol. 2. Fuerunt aliqui philosophi, qui pyrrhonismo delectati, corporum existentiam negarent, phantasticum mundum esse commiscentes (Log. 261). Nullo non tempore in republica literaria extiterunt hujusmodi ingenia, quæ a portentosis opinionationibus magnum sibi nomen parere studuerint; atque ut circulatorios manuum dexteritate, aut apparere faciunt, aut jam ostensis ac subcyathis inclusis nova alia substituunt, quæ attonitis adstantibus repræsentent; sic id genus homines in natura aut, quæ existunt, e conspectu removere, aut nova o-

sten-

stenta in medium producere magno sibi nomini ducunt. Neque umquam persuadere mihi potui, scepticos homines, aut phantasticos portentosas illas theses serio credidisse: sed quod tum Græciæ ferebat mos, qui aliquo pollebant ingenio, novam sibi viam aperire, ac scholam seu hæresim novam inducere satagebant, qua præcedentes a sede gloriæ deturbarent, aut a singularitate saltem famam aucuparentur. Quid facias? sic vivitur. Ad me quod attinet, laborem nullum impendendum judico, ad hujusmodi phantasmata abigenda, quæ vanitate sua, satis comperitum est, temporis diuturnitate evanuisse. Nam ut ait Tullius; *opinionum commenta delet dies, nature judicia confirmat.*

CAPUT QUINTUM.

De Corporum extensione.

§. I.

Continuum.

263 *Extensum* dicitur cujus partes continuitate quadam conjunctæ sunt; ita ut alia extra aliam sit, sive idem loci punctum non occupet. Hinc extensum idem ferè est atque *continuum*; non tamen omne continuum extensionem localem importat. Nam illud dividunt in *permanens* & *successivum*; primum est idem, ac extensum: alterum partes nequitiam simul existentes habet, sed nunquam interrupta serie sibi succedentes, ut motus, tempus. Qui puncta, seu elementa corporum ad contactam venire negant (193), continuum rursum tribuunt in *mathematicum* & *physicum*: mathematicum, seu *metaphysicum* illud vocant, quod nullis interjectis hiatibus concipitur, ut tempus, linea continuo fluxu puncti ducta. In physico, etiamsi partes insensibiliter disjunctas contineat, judicio sensuum hæc separatio non percipitur, sed pars parti contigua esse videtur.

264 Re quidem vera prima continui species, *contiguum* deberet appellari. Contiguum enim dicitur, cujus partes mutuo actu conjugantur. Verum quum corpora omnia innumeris poris distincta sint, etiam apud eos, qui contactum admittunt; idea *continui*, & *contigui* objecta diversa debet repræsentare; ita ut continuum partes aut contiguas, aut vacuis disjunctas, sed tamen adhaerentes enuntiet: contiguum contactum mutuum indicet partium. At qui hanc contactum dari mordicus inficiantur in contiguo permanente, contactum duplici modo concipiunt, ita

Tom. II.

N

ut